

**“SİYASAL İNSAN” PERSPEKTİFİNDEN DEMOKRASİ VE
EKONOMİ İLİŞKİSİ**

**RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND ECONOMY FROM
PERSPECTIVE OF “POLİTİCAL MAN”**

Pınar EBE¹

Öz

California Üniversitesi'nde sosyoloji profesörlüğü görevini yapan Seymour Martin Lipset *Siyasal İnsan* adlı kitabında demokrasinin var olmasını sağlayan temel koşulları belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışma sonucunda demokratikleşmenin ekonomik kalkınma üzerinde, ekonomik kalkınmanın da demokrasi üzerinde etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Pek çok siyaset bilimciye göre on dokuzuncu yüzyılda yaşanan kapitalist gelişme ile birlikte demokrasi de yaşanmaya başlandı. 1980'lerden itibaren demokrasi ekonomik kalkınmanın ön koşulu olarak kabul edilmeye başlandı. Demokratik koşullar ülkelerde istikrar sağlamaları açısından yaşam koşullarını kolaylaştırmaktadır ve hukukun üstün olması nedeniyle devletler herhangi bir krize girdiğinde bu krizden çıkmak kolaydır. Demokrasi ile ekonomik kalkınmanın doğrusal bir şekilde ilerlediğini kanıtlamak güçlük gösterse de bu duruma pek çok örnek vermek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Seymour Martin Lipset, Siyasal İnsan, demokrasi, ekonomi.

Jel Kodları: Jel: A14, Jel: N01, Jel: Y3.

Abstract

Seymour Martin Lipset who is sociology professor at the University of California, tried to determine basic conditions what provide exist democracy, in the “Political Man”. Consequences of this work, it has been arised that democratization has an effect on economic development and economic development on democracy. According to many political scientist, with the kapitalist development in the nineteenth century, democracy began to take place. Since the 1980s, democracy has been accepted as a precondition for economic development. Democratic conditions make life conditions easier for countries to stabilize, and it is easy to get out of this crisis when states enter into a crisis because of the rule of law. Although it is difficult to prove that democracy and economic development are moving in a linear way, it is possible to give many examples.

Key Words: Seymour Martin Lipset, Political Man, democracy, economy.

Jel Codes: Jel: A14, Jel: N01, Jel: Y3.

¹ 0000-0002-2135-6482, ebepinar@gmail.com

Giriş

Demokrasi ve ekonomi arasındaki ilişki özellikle Protestanlığın artış gösterdiği dönemlerden itibaren gündeme gelmiştir. Özgürlüğün hâkim olduğu bir ortamda ekonomik gelişmelerin paralel bir şekilde artması iki kavramın bağlantılı olduğu görüşünü ortaya çıkardı.

Devletlerin vatandaşlarına sunduğu hoşgörü ve özgürlük anlayışı beraberinde ekonomik kalkınmayı sağladı ve ekonomik kalkınma da ardından demokrasinin daha da gelişmesine yol açtı. Böylece iki kavram birbirlerinin sebep ve sonucu oldu.

Özellikle on dokuzuncu yüzyılda yeniden beliren ekonomi ve demokrasinin birbirlerini etkilediği yaklaşımıyla alakalı pek çok düşünür çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu makalenin özünü oluşturan Amerikalı ekonomist Seymour Lipset'in ilk kez ele aldığı ekonomi ve demokrasi arasında olumlu bir bağ olduğu farklı birçok düşünür açısından örnek teşkil etmektedir.

Demokrasi ve ekonomi arasındaki ilişkinin paralel bir seyir izlediği ve birbirlerini olumlu etkilediği yaklaşım literatüre “bağdaşma yaklaşımı” şeklinde geçmiştir. Lipset'in savunucusu olduğu bu yaklaşım iki kavram arasındaki ilişkiyi olumlamaktadır.

Ancak tüm düşünürler demokrasi ve ekonomi yaklaşımının birbirlerini olumlu yönde etkilediğini savunmamaktadır. Özellikle Güney Koreli ekonomist Ha Joon Chang'ın temsilcisi olduğu “çatışmacı yaklaşım” Asya ülkelerini örnek vererek demokrasinin olmaması durumunda da ekonomik gelişmişliğin sağlanabileceğini ortaya atmaktadır. Hatta demokrasinin gevşek bir rejim olması sebebi ile ekonomiyi olumsuz etkileyeceği dahi bu yaklaşım savunuları arasındadır.

Üçüncü bir yaklaşım ise “şüpheli yaklaşım” olarak kabul edilen ve demokrasi ile ekonomi arasındaki ilişkinin net bir şekilde belirlenemeyeceğini, bunun nedeni demokratik koşulların ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini savunan yaklaşımdır.

Makalede öncelikle Amerikalı ekonomist Seymour Lipset'in *Siyasal İnsan* adlı kitabının özeti verilecektir. Ardından Lipset'in kitabında bahsettiği ekonomi ve demokrasi arasındaki ilişki kavramı seçilerek bu kavram üzerine yaklaşımlar incelenecektir. Demokrasi ve ekonomi arasındaki ilişkiyi olumlayan “bağdaşma yaklaşımı”, iki kavram arasındaki ilişkiyi olumsuz gören “çatışmacı yaklaşım” ve kavramların ilişkisinin net bir şekilde belirlenemeyeceğini belirten “şüpheli yaklaşım” ele alınarak makale sonlandırılacaktır.

1. Siyasal İnsan Özeti

California Üniversitesi'nde sosyoloji profesörlüğü görevini yapan Seymour Martin Lipset *Siyasal İnsan* adlı kitabında demokrasinin var olmasını sağlayan temel koşulları belirlemeye çalışmaktadır. Vardığı sonuca göre demokrasinin var olması siyaset sosyolojisinin başlıca görevlerindedir. Ona göre demokrasinin varlığı sadece huzurlu bir toplumda belirmez, aksine çatışma ve ayrılımlar demokrasinin ortaya çıkmasında etkilidir. Ayrılımlar meşru düzlemde toplumların

kaynaşmasını sağlayabilir. Öyle ki siyaset sosyolojisinin yaratıcısı endüstri devrimi döneminde yaşanan buhranlar ve modern toplumun gelişmesi aşamasındaki reformasyonlardır (Lipset, 1986: 1-2).

Lipset tezini desteklemek amacıyla iki farklı örnek ortaya atmıştır. İlki, ‘‘Sınıf Çatışması ve Anlaşma: Marx ile Tocqueville’’ üzerinde geliştirdiği örnektir. Buna göre Fransız Devrimi sonrasında çatışma sorunları belirmeye başlamıştır. Devrimciler çatışmayı arttırma amacı güderken, tutucular istikrarın korunmasını amaçlamaktadırlar. Siyaset incelemesi yaparken çatışmayı ana sorun olarak kabul eden en önemli düşünürlerin biri Karl Marx’tır. Aynı şekilde Alexis de Tocqueville de çatışma ve anlaşmanın bir denge içinde bulunduğundan bahseder (Lipset, 1986: 4-8).

Lipset’in ortaya sürdüğü ikinci örnek ‘‘Bürokrasi ve Demokrasi: Weber ile Michels’’ incelemesidir. İki düşünür de yirminci yüzyıl düşünürleridir ve ikisi de modern siyasetin problemini kapitalizm ya da sosyalizm altında tahlil etmez ve bürokrasi ile demokrasi arasındaki bağıntıyı araştırırlar. Max Weber için bürokratlaşma bütün modern toplumların içinde bulunan bir olgudur. Robert Michels için ise oligarşi bütün büyük kuruluşlarda ortaklaşa bulunan bir süreçtir. Her iki düşünürün amacı da sosyalist kuruluş ve toplumların en az kapitalist olanlar kadar oligarşik olabileceğini göstermektir (Lipset, 1986: 8-10).

Lipset’in çalışmasını esas odak noktası ve bu makalenin konusunu oluşturacak konu olan ekonomik gelişme ve demokrasi kavramıdır. Karmaşık toplumlarda demokrasi tanımı, yönetimde bulunan görevlilerin anayasa uygun şekilde yapılan siyaset sisteminde nüfusun geniş kısmının bir seçme yaparak önemli kararlar almasını sağlayan bir yapıdır (Lipset, 1986: 25-28).

Bu bağlamda Seymour Lipset örnek olarak Avrupa ile Kuzey ve Güney Amerika’daki ekonomik gelişmeyi gösterir. Demokrasinin ekonomi ile bağlantılı olduğu hâkim bir yargıdır. Bir toplumun ekonomik durumu ne kadar iyi ise demokrasinin var olma ihtimali o kadar yüksektir (Lipset, 1986: 29-43).

Lipset’in üzerinde durduğu ikinci kavram ekonomik gelişme ve sınıf mücadelesidir. Ulaştığı veriler sonucunda istikrarlı demokrasi koşulları genellikle Kuzey Batı Avrupa, Amerika ve Avustralya’nın İngilizce konuşan ülkelerinde görülür. Kapitalist ekonominin büyümesi beraberinde Protestan bir toplumda gelişme fırsatı bulmuş demokrasi için en gerekli olan koşullardan biri olan şehirli sınıfı yaratmıştır. Protestanlığın yaptığı bireysellik vurgusu demokrasi değerlerinin artmasına yardım etmiştir (Lipset, 1986: 43-54).

Lipset ayrıca sosyal çatışma, meşruluk ve demokrasiye de vurgu yapmaktadır. Demokrasinin istikrarı sadece ekonomi ile gerçekleşmez, istikrar için siyasal sistemin etkililiği ve meşruluğu da önemlidir. Etkililik ile kast edilen yönetimin görevlerini yerine getirmesidir. Meşruluk ise var olan kurumların topluma en uygun oldukları inancına dayanır. Bir grubun siyasal sistemi meşru sayması kendi değerleriyle uyuşup uyuşmamasına göre derecelendirilir (Lipset, 1986: 59-63).

Lipset'in *Siyasal İnsan*'da belirttiği üzere demokrasilerde grup çatışmalarının dağılmaya yol açacağı inancı her zaman hâkimdir. Modern çağda Batı uluslarında üç sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunlardan ilki kilisenin ulus içindeki yerinin ne olduğudur. İkinci sorun, işçiler gibi aşağı tabakadan olanların tam siyasal ve ekonomik “vatandaşlığa” kabul edilmesi gelmektedir. Üçüncüsü, ulusal gelir dağılımı üzerinde süregelen mücadeledir (Lipset, 1986: 65-72).

Lipset kitabının bir bölümünde Batı demokrasilerinde oy verme davranışlarını incelemektedir. Seçimlerde kimlerin oy verip, kimlerin oy vermediğini inceleyen Amerikalı siyaset bilimci bir kuruluşun üyelerinin ya da bir toplumun vatandaşlarının siyaset işlerine katılması, kuruluş veya hükümet politikasının sıradan üyeler tarafından etkilenmesinin ne zorunlu koşulu ne de yeter koşulu olduğunu saptamıştır. Bir kere, üyeler bir kuruluş ya da toplumda düşük bir siyasal katılım düzeyi göstermekle birlikte, iktidar için yarışan bürokrasilerden birini ya da ötekini seçimlerde tutup tutmamak yetenekleriyle politikayı etkileyebilirler (Lipset, 1986: 165-172).

Lipset'in saptadığı ikinci durum, totaliter devrelerde ve bazı tek-partili sendikalarda görülür. Totaliter lider, takipçilerinin toplantılara gelmesini, siyasal yayınları okumasını, radyoda söylenenleri dinlemesini, bu gibi işleri yapmasını ister; çünkü bunlar, liderin takipçilerine ulaşmasını ve onlara kendi görüşlerini aşılmasını sağlayan yollardır. Hükümet siyasetinin ilgisi, bilgi edinme, çapraz baskı, seçimler: demokratik sınıf mücadelesinin anlatımı üzerine yoğunlaşmaktadır (Lipset, 1986: 165-172).

2. Demokrasi ve Ekonomi Arasındaki İlişki

Demokratikleşmenin ekonomik kalkınma üzerinde ekonomik kalkınmanın da demokrasi üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Demokratik ülkelerde halk ile devletin çıkarları birbirleriyle çatışmayacağından yatırım amaçlı olarak elverişli oldukları söylenebilir. Bir ülkenin ekonomik durumu ne kadar iyi ise demokratikleşme durumu da o kadar yüksektir (Çukurçayır ve Tezcan, 2011: 59; Ökten, 2007: 94).

Max Weber'in *Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlakı* kitabında belirttiği gibi Avrupa'da yapılan bir araştırmada genellikle yüksek sermaye sahipleri, iyi eğitim almış kişiler, işverenler Protestanlardır. Dini alanda görülen serbestlik ekonomide kendini göstermektedir. On altıncı yüzyılda Avrupa'ya bakıldığında ekonomik anlamda zengin olan ülkelerin birçoğu Protestanlığı benimsemiştir. Etkinlikleri günümüze kadar uzanan Protestanların ekonomik bağımlılıkları günümüzde de devam etmektedir. Protestanların bu başarısı bazı soruları gündeme getirmektedir. Weber, bu sorulardan özellikle ekonomik devrimle birlikte dini devrimin de gerçekleştirmesi nasıl açıklanması gerektiği üzerinde durmuştur. Buna cevap olarak Katolik kilisesi inançsız kişileri cezalandırma tutumu sergilerken, on beşinci yüzyıla gelindiğinde ekonomik anlamda refaha sahip ülkelerin inançsız insanlara karşı da hoşgörülü olmayı benimsemesini örnek vermiştir. Kapitalizm ve demokrasi

kavramları benzer kavramlara değer verirler. Bu kavramlardan bazıları özel mülkiyet, kişisel çıkarlardır (Kurun, 2016: 72; Kuşat, 2011: 127; Weber, 1999: 29-31).

Ekonomik gelişmişliğin sağlanmasında demokrasinin etkisinin ne olduğu uzun zamandır tartışılmaktadır. On dokuzuncu yüzyıldan beri bu konu sosyal bilimciler tarafından ele alınmaktadır ve bu yüzyıldan itibaren demokrasi ekonomik kalkınmanın bir koşulu olarak kabul edilmiştir. Özellikle günümüzde konunun tartışılabilirliğinde artış gözlenmiştir. On dokuzuncu yüzyılın siyaset bilimcilerine göre yaşanan kapitalist gelişme ile birlikte devletlerde demokrasi de yaşanmaya başlayacaktı. Aynı şekilde ekonomist Seymour Lipset de demokrasinin ve ekonomik gelişmişliğin bağlantılı olduğunu ve ekonomik gelişmenin zamanla demokrasi meydana getireceğini savunmaktadır. Lipset'in bu düşüncesi literatüre "Lipset Hipotezi" olarak geçmiştir (Acaravcı ve Bozkurt, 2015: 120; Çukurçayır ve Tezcan, 2011: 66; Doğan, 2005: 1; Kuşat, 2011: 130-131).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ekonomi ve demokrasi arasında bir ilişki olduğu düşünürler tarafından yeniden ortaya konmuştur. Savaşın yaşandığı yıllar boyunca siyaset bilimciler için çözülmesi gereken ilk sorun iktisadi kalkınmadır. Demokrasi iktisadi kalkınmaya göre ikinci planda kalmaktadır. Lipset'e göre demokrasinin yerleşmesi için öncelikle iktisadi bir kalkınma gereklidir. Demokrasinin varlığı ancak kalkınmanın sağlandığı yerlerde gerçekleşir. Yoksul ülkelerde genellikle demokrasi görülmemektedir. Bu tip ülkeler çoğu zaman diktatörlüklerle yönetilmektedir (Barış ve Erdoğan, 2018: 84; Doğan, 2005: 1-2).

Bu süre zarfı içinde az gelişmiş ülkelere iktisadi yardımlarla liberal ve demokratik politikalar aşılmasına çalışılmıştır. Örneğin bu dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı John F. Kennedy Latin Amerika ülkeleri için bu tarz politikaları gündeme getirmiştir (Doğan, 2005: 2).

1980'lerden itibaren demokrasi ekonomik kalkınmanın ön koşulu olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak bu durumla birlikte demokrasinin ekonomik kalkınmayı ne şekilde etkileyip etkilemediği yeniden sorgulanmıştır (Acaravcı ve Bozkurt, 2015: 120; Barış ve Erdoğan, 2018: 85; Doğan, 2005: 2).

Demokrasinin varlığı çeşitli yönlerden ekonomik kalkınmayı etkilemektedir. Demokratik koşullar ülkelerde istikrar sağlamaları açısından yaşam koşullarını kolaylaştırmaktadır ve hukukun üstün olması nedeniyle devletler herhangi bir krize girdiğinde bu krizden çıkmak kolaydır. Bu yönüyle demokratik ülkeler yatırım yapmak için daha az risklidirler. Böylece iki kavram bağlantılıdır. Çünkü birinin varlığı diğer kavramı garanti altına almaktadır. Demokratik bir ortamda ekonomik gelişme teşvik edilirken, ekonomik gelişmenin olduğu devletlerde de demokrasi arzulanmaktadır. Amartya Sen'in *Özgürlükle Kalkınma* kitabında belirttiği gibi "iktisadi özgürlük yoksunluğu, siyasal özgürlük yoksunluğunu doğurabilir ya da tam tersi de mümkündür." (Doğan, 2005: 4; Sen, 2004: 23).

Demokrasi kavramını tanımlamak ve Avrupa demokrasilerini anlamlandırmak için kullanılan bir takım kıstaslar vardır. Bunlardan biri Birinci Dünya Savaşı'ndan beri siyasal demokrasinin

aralıksız devam etmesidir. Diğeri ise son yirmi beş yılda demokrasi karşıtı hareketlerin gerçekleşmemesidir. Latin Amerika ile Avrupa ya da Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan kıstasları uygulamak mümkün değildir. Orada uygulanan kıstas Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren şöyle-böyle özgür seçimlerin var olup olmamasıdır. Avrupa'da genellikle istikrarlı demokrasiler ile karşılaşırken aynı durumu Güney Amerika için söylemek pek mümkün değildir. Diğeri bir kıstas demokrasinin istikrarsız ve sorumsuz bir yönetim çıkarmasının engellenmesidir. Bu duruma örnek olarak Faşizm öncesi İtalya verilebilir. Üçüncü neden muhalefetin olmaması durumunda otoritenin artacağı endişesidir. Bütün tek partili devletler bu duruma örnek verilebilir (Lipset, 1986: 25-28).

Demokrasi ile ekonomik kalkınmanın doğrusal bir şekilde ilerlediğini kanıtlamak güçlüğ gösterse de bu duruma pek çok örnek vermek mümkündür. Günümüzde dünyanın en zengin ülkeleri aynı zamanda en demokratik ülkeleridir diyebiliriz. 2002 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından düzenlenen İnsani Gelişim Raporu'na göre dünya üzerindeki ekonomik kalkınma olarak en iyi düzeyde olan 48 ülkeden 42'sinin yönetim biçimi demokrasidir (Doğan, 2005: 3).

Demokrasi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyle ilgili üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki bağdaşma yaklaşımı olarak kabul edilir ve bu yaklaşıma göre demokrasi ekonomik kalkınmanın tamamlayıcısıdır. İkinci yaklaşım çatışma teorisi olarak adlandırılır. Bu yaklaşıma göre ekonomik kalkınma ve demokratik gelişme bir arada yürüyemez. Üçüncü yaklaşım ise şüpheli yaklaşımdır. Bu yaklaşım ise ekonomik kalkınma ve demokrasi arasında bir bağlantının olmadığını savunan yaklaşımdır (Acaravcı ve Bozkurt, 2015: 120; Barış ve Erdoğan, 2018: 86-91; Cevizli, 2013: 36-43).

2.1. Bağdaşma Yaklaşımı

Günümüzde devletlerin esas amacı kalkınmayı sağlamaktır. Yapılan birçok çalışma demokrasi ve ekonominin büyümesinin bağlantılı olduğu sonucuna varmıştır. Demokrasi ekonominin ön koşulu olarak görüldüğünde bir takım haklar belirlemiştir. Bunlar etkin kurumsal yapıların varlığı, politik, sivil ve ekonomik özgürlüğe ulaşmaktır. Demokrasinin yarattığı özgürlük ortamı ekonomik kalkınmanın da önünü açmıştır (Çukurçayır ve Tezcan, 2011: 49-53).

Demokrasi kavramı pek çok farklı bilim dalı ile entegre olmuştur. Kalkınma ve demokrasinin ilişkisi de bu ilişkilerden biridir. Demokrasi ve Kalkınma arasındaki ilişkiyi ilk kez Seymour Lipset ele almıştır. Lipset kırk sekiz ülke arasında yaptığı çalışmada ekonomi ve demokrasi arasındaki ilişki incelemiştir. Lipset'in yaptığı araştırma sonucunda vardığı sonuç demokrasi ile ekonominin doğrusal bir ilişki içinde olduğudur (Erbay ve Özden, 2017: 348-349).

Demokrasinin ekonomi ile bağlantılı olduğu hâkim bir yargıdır. Bir toplumun ekonomik durumu ne kadar iyi ise demokrasinin var olma ihtimali o kadar yüksektir. Ekonomik kalkınmanın göstergeleri kişi başına gelir, motorlu araç başına düşen kişi sayısı, doktor başına düşen kişi sayısı ve her bin kişi için mevcut olan radyo telefon ve gazete sayısıdır. Aynı şekilde eğitim seviyesi de

demokrasinin varlığı için önemli sayılan koşullardan birisidir. Liberal politikacı James Bryce'in Güney Amerika için dediği gibi, "eğitim insanları iyi vatandaş yapmasa bile böyle olmalarını kolaylaştırmaktadır." Bir kişinin gördüğü eğitimin seviyesi o kişinin demokratik kurumlara yönelimini etkiler ve genelde iki durum doğru orantılıdır (Erbay ve Özden, 2017: 351-352; Lipset, 1986: 29-43).

Birçok çalışmada demokrasi ve ekonominin birbirlerine ihtiyaç duydukları saptanabilir. Demokrasi varlığını pekiştirmesi için ekonomik düzenlemelere ihtiyaç duyacağı gibi ekonomi de varlığını sürdürebilmek için demokrasiden yararlanmaktadır. Çoğu iktisatçı, ülkelerin ekonomik olarak gelişebilmelerinin ancak demokratik koşullarda mümkün olabileceğini söylemektedir. Buna örnek olarak Afrika ülkesi Bostwana gösterilebilir. Liberal demokratik eğilim taşıyan Bostwana'nın ekonomik kalkınması komşularına göre daha iyidir. Ekonominin uluslararası alana açılması ve piyasanın rolünün artması demokratikleşmenin ekonomik reformlarla ilişki kurmasına örnektir. Bazen de ekonomik liberalleşme demokrasi üzerinde etkilidir (Cevizli, 2013: 66; Doğan, 2005: 4; Persson ve Tabellini, 2006: 4).

İsveçli ekonomist Torsten Persson demokratik altyapının ekonomik kalkınmayı sağlayacağı görüşündedir. Persson'ın İtalyan ekonomist Guido Tabellini ile gerçekleştirdiği araştırmada genellikle demokratik ülkelerin aynı zamanda zengin ülkeler olduğu sonucuna varmışlardır. Ulaştıkları örneklerde demokrasi durumu gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümelerinin ciddi biçimde zayıf olduğunu görülmektedir (Doğan, 2005: 5; Persson ve Tabellini, 2006: 1).

Persson ve Tabellini'nin yaptıkları araştırma, yüz elli ülkede yıllık olarak yapılan bir gözlemdir ve 1960 ile 2000 yılları arasında değişen yüz yirmi rejimi içermektedir. Ayrıca araştırmanın bir bölümünde 1800'lü yıllarda uygulanan rejimlere de bakılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda varılan sonuç ekonomik gelişmesi yüksek olan ülkelerin daha demokratik, ekonomik gelişmişliği düşük olan ülkelerin ise daha az demokratik olduğudur (Persson ve Tabellini, 2006: 2).

İstikrarlı demokrasi koşulları genellikle Kuzey Batı Avrupa, Amerika ve Avustralya'nın İngilizce konuşan ülkelerinde görülür. Kapitalist ekonominin büyümesi beraberinde Protestan bir toplumda gelişme fırsatı bulmuş demokrasi için en gerekli olan koşullardan biri olan şehirli sınıfları yaratmıştır. Protestanlığın hoşgörülü olma vurgusu ekonomik kalkınmayı sağlamış ve böylece demokrasi değerlerinin artmasına yardım etmiştir. 1949 yılında yapılan bir çalışmada yılda kişi başına 500 dolardan fazla gelir düşen Yeni Zelanda, İsviçre, İsveç, Birleşik Krallık, Danimarka, Avustralya, Norveç, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda'da demokrasi hakimdir (Lipset, 1986: 43-54).

Amerikalı ekonomist Burton Abrams ve Kenneth Lewis doksan ülke üzerinde yaptığı araştırmada demokrasi ve ekonomi arasındaki gelişmenin doğru orantılı, demokraside yaşanan ilerlemenin ekonomiye yansıdığını saptamışlardır. Aynı şekilde Ekonomist Jakob De Haan da demokrasi ve ekonomi arasında güçlü bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Fransız yazar Bernard Minier

de doksan altı ülke arasında gerçekleştirdiği çalışmada demokratik ülkelerin daha kolay gerçekleşeceğinden bahseder (Hayaloğlu, 2015: 21).

Demokrasi ve ekonomi arasındaki ilişkinin deneysel olarak araştırılması 1990'lı yıllara rastlamaktadır. Freedom House, Uluslararası Ülke Riski Rehberi ve Polity gibi kuruluşlar bu iki kavram arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışmıştır. Freedom House Endeksi ile ülkelerin demokratikleşme düzeyleri tespit edilmektedir. Bu kıstaslardan biri politik haklar ve sivil özgürlüklerdir. Freedom House demokratik ülkeleri sınıflandırırken 1'den 7'ye kadar değer verir. 1 ile 2,5 arasındaki ülkeler "özgür", 3 ile 5 arasındaki ülkeler "kısmen özgür", 5,5 ile 7 puan arasındakiler ise "özgür değil" şeklinde tanımlanmıştır (Çukurçayır ve Tezcan, 2011: 56-57; Hayaloğlu, 2015: 19).

Robert Dahl ekonominin demokratik ülkelerde yarattığı avantajı üç şekilde sınıflandırmıştır. İlki demokratik ülkelerde eğitime önem verilmesidir. Eğitimin desteklenmesi ülkenin kalkınması açısından önem taşımaktadır. İkincisi demokratik devletler kanunlara uyum konusunda daha başarılıdır. Bu nedenle bağımsız mahkemeler ekonomiye güvence sağlamaktadır. Üçüncüsü, iletişimin rahat olması ekonomik kalkınmanın en önemli koşullarındandır (Erbay ve Özden, 2017: 352).

2.2. Çatışma Teorisi

Demokrasi ve ekonominin varlığının birbirlerinden etkilenmediklerini savunan düşünürler de vardır. Güney Koreli ekonomist Ha Joon Chang ekonomik olarak gelişmiş ülkeler belli başlı demokratik eğilimler taşısa bile bu ülkelerin ciddi oranda demokrasi ile bağdaşmadığını söylemektedir. Ekonomist Ahmet İnsel de Chang gibi kalkınma için demokrasinin önkoşul olmasının her zaman geçerli olmayacağını söylemektedir (Cevizli, 2013: 36-43; Doğan, 2005: 5-6).

Bu düşünülere göre otorite gösteren istikrarlı rejimler ekonomik kalkınmada daha yararlı olabilirler. Buna örnek olarak Singapur gösterilebilir. Demokrasi ülkelerin gevşek olmasına neden olabilir. Asya'daki ülkelerin gelişmişlikleri bu düşünceyi savunanların ele aldıkları örneklerdendir. Asya ülkeleri ekonomik gelişmişliklerini sağlamaya çalıştıklarında demokratik nitelikler taşımaktan uzaklardı (Doğan, 2005: 7).

Nobel Ödüllü iktisatçı Robert Barro da 1994 yılında yüz ülkede yaptığı ekonomi ve demokrasinin birbirlerine olan etkisini incelediği araştırmasında ekonomik kalkınmanın demokrasi üzerinde ciddi bir etki yaratmadığını tespit etmiştir. Aynı şekilde Kanadalı ekonomist John F. Helliwell de yüz yirmi beş ülke üzerinde gerçekleştirdiği incelemesinde ekonomik kalkınmanın demokrasiye ciddi etki yaratmadığı bilgisine ulaşmıştır (Çukurçayır ve Tezcan, 2011: 68; Hayaloğlu, 2015: 19).

2.3. Şüpheli Yaklaşım

Şüpheli yaklaşıma göre demokrasi ve ekonomik kalkınma birbirlerini olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilir, fakat bunu tespit etmek kolay değildir. Bu saptamanın zor olmasının nedeni demokrasinin kavranmasının zorluğudur. Demokrasiyi tanımlamak için kullanılan kavramlar her toplum için doğru göstergeler oluşturmayabilir. Buradaki en önemli durum demokrasinin nasıl kavranması gerektiğidir.

Demokrasinin kavranmasının net olmaması ve demokratik koşulların ülkeden ülkeye değişiklik göstermesinin demokrasi ile ekonomi arasındaki ilişkinin tespit edilmesini zorlaştırdığı söylenebilir (Doğan, 2005: 5).

Demokrasinin kavranmasının zorluğu dışında şüpheli yaklaşıma neden olan bir başka düşünce ise demokrasi ile ekonomik gelişmenin iki alakasız durum olduğudur. Birçok demokratik ülkede ekonomik koşulların iyi olduğundan ya da tam tersinden söz edilebilir. Ancak bu durum demokratik olmayan ülkelerde ekonominin gelişmediği anlamına gelmez. Demokrasisi gelişmemiş pek çok ülkeler de ekonomik kalkınmayı sağlayabilirler (Doğan, 2005: 7).

Sonuç

Ekonomist Seymour Lipset, *Siyasal İnsan* adlı kitabında demokrasinin bir ülkede hangi koşullar altında var olabileceğini incelemiştir. Bu koşulların en önemlilerinden biri ekonomik kalkınmanın sağlanmış olmasıdır. Lipset ekonomik kalkınmanın demokrasinin ortaya çıkmasında büyük bir payı olduğunu söyleyen ilk düşünürdür.

Lipset'i doğrular bir şekilde geçmişte Avrupa'daki ekonomik durumu iyi olan devletlere bakarsak birçoğunda özgürlük ortamının gelişmiş olduğu sonucuna varabiliriz. Marx Weber *Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlakı* adlı kitabında Protestanlığın getirdiği özgürlük ortamının ekonomik kalkınmayı etkilediği üzerinde durmuştur.

Ekonomi ve demokrasi arasında karşılıklı bir şekilde birbirlerini geliştiren ikili bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Bu tutumu benimseyenler “bağdaşma yaklaşımı” adı altında birleşmektedirler.

Ancak bu konuya karşı olan düşünürlerde vardır. “Çatışmacı yaklaşım” grubuna giren düşünürlere göre ekonominin gerçekleşmesinin tek koşulu demokrasi rejimi değildir. Singapur örneğinde görüleceği gibi demokrasisi gelişmeyen bir ülke ekonomik olarak kalkınmayı sağlayabilmektedir.

Diğer bir yaklaşım ise “şüpheli yaklaşım”dır. Bu yaklaşım iki kavramın arasındaki ilişkinin tespitinin zor olması sebebi ile bir genelleme yapmanın doğru olmadığını savunur.

Özetle Lipset'in yaklaşımından yola çıkarak ekonomi ile demokrasi arasında bir bağ kurmak mümkündür. Günümüzde ekonomik anlamda kalkınma sağlayan çoğu ülkenin demokrasi rejimi ile

yönetildiği söylenebilir. Bunun tersi örneklerini de görmek mümkün olsa da demokrasinin getirdiği özgürlük ortamının ekonomiyi olumlu şekilde etkilediği kabul edilebilir.

Kaynakça

- Acaravcı, A. ve Bozkurt, C. (2015). “MENA Ülkelerinde Demokrasi-Ekonomik Büyüme İlişkisi”, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(4).
- Barış, S. ve Erdoğan, M. (2018). “21. Yüzyılda Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Literatür İncelemesi”, *Vizyoner Dergisi*, 9(20).
- Cevizli, İ. (2013). *Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çukurçayır, S. ve Tezcan, K. (2011). “Demokratikleşme ve Ekonomik Kalkınma: Etkileşim Analizi”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 6(2).
- Doğan, A. (2005). “Demokrasi ve Ekonomik Gelişme”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25.
- Erbay, R. ve Özden, M. (2017). “Demokrasi Ekonomik Kalkınmanın Ön Koşulu Mudur?”, *Social Science Research Journal*, 6(4).
- Hayaloğlu, P. (2015). “MINT Ülkelerinde Demokrasi Ekonomik Büyüme Nasıl Etkilenmektedir?”, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1(1).
- Kurun, İ. (2016). *Siyasi İlahiyat: Liberalizmin Teolojik Kökenleri*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Kuşat, N. (2011). “Demokratikleşme Sürecini Tamamlayamamış Toplumların Ekonomik ve Siyasi Açından Değerlendirilmesi: Sürdürülebilir Demokrasi”, *Yönetim ve Ekonomi*, 18(1).
- Lipset, S. M. (1986). *Siyasal İnsan*. İstanbul: Teori Yayınları.
- Ökten, Ş. (2007). “Gelişme ve Demokrasi: Kalkınmayla Demokratikleşme ya da Kalkınmanın Demokratikleştirilmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2).
- Persson, T. ve Tabellini, G. (2006). “Democracy and Development: The Devil in the Details”.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Birinci baskı). (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Weber, M. (1999). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Ankara: Ayraç Yayınevi.